

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Kostel sv. Vavřince
Church of saint Laurence

Bakalářská práce: 12–FP–KFL–166

Autor:

Hana Turečková

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Bohumil Nuska, CSc.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
61	0	15	0	28	2

V Liberci dne: 21. 5. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Turečková**
Osobní číslo: **P09000442**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Kostel sv. Vavřince**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Na základě literatury zpracovat z historicko a umělecko - historického hlediska památkový objekt Kostel sv. Vavřince, který náleží mezi významné památky barokní architektury severočeského regionu. Přihlédnout rovněž k širším souvislostem pojednávaného objektu ve vztahu k městu a jeho historie.

Požadavky: Pravidelná spolupráce s vedoucím BP především prostřednictvím konzultací.

Metody: Maximálně vytěžit dostupnou literaturu, případně i prameny a pracovat s nimi při samostudiu a syntetizujícím zpracování pojednávaného tématu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BLAŽÍČEK, O. J.; PREISS, P. J. Dominikánský kostel sv. Vavřince
v Jablonném. Olomouc : Edice krystal, 1948
SOVADINA, Miloslav. Zdislava z Lemberka. Mimoň : Ralsko
KOLEKTIV AUTORŮ. Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdi-
slavy. Praha : Česká expedice, 1993
KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku.
Praha : Libri, 1997
POCHE, Emanuel a kolektiv. Umělecké památky Čech. Praha : Acade-
mia, 1977

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Bohumil Nuska, CSc.
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 29. dubna 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Kostel sv. Vavřince

Jméno a příjmení autora: Hana Turečková

Osobní číslo: P09000442

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 21. 5. 2012

.....
Hana Turečková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Prof. PhDr. Bohumilovi Nuskovi, CSc. za cenné rady a vedení práce. Děkuji vedení města Jablonné v Podještědí, zvláště pak místostarostovi Jiřímu Rýdlovi za zapůjčení městské kroniky. Za poskytnutí souhlasu k fotografování interiéru kostela sv. Vavřince děkuji generálnímu vikáři litoměřické diecéze Mgr. Stanislavu Přibylvi CSsR. Dále také děkuji řádové sestře Magdaleně za vřelé přijetí.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá z umělecko – historického hlediska kostelem sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí, který patří mezi nejvýznamnější památky barokní architektury nejenom v České republice, ale i v Evropě. Popisuje jednotlivé etapy výstavby kostela s přihlédnutím na historické okolnosti stavby. Dále pak popisuje kostel sv. Vavřince z hlediska kunsthistorického. Bakalářská práce obsahuje popis interiéru, exteriéru a krypty. Bakalářská práce se věnuje i popisu a historii přilehlého kláštera a působení řádu dominikánů, kteří v něm žijí a dodnes duchovně působí.

Tato práce se zabývá také širšími souvislostmi, jako historií města Jablonné v Podještědí a dalšími významnými památkovými objekty, jako je např. zámek Lemberk, kostel Narození Panny Marie, zámek Nový Falkenburk atd. Bakalářská práce zároveň líčí i úsilí osob, spojených se vznikem kostela, mezi které patří sv. Zdislava, Havel z Lemberka a František Antonín Berka z Dubé.

Klíčová slova

Kostel sv. Vavřince, Jablonné v Podještědí, barokní architektura, sv. Zdislava, řád dominikánů

Annotation

The main aims of the Bachelor thesis are art-historian aspects of the Church of St. Laurence, which belongs to the most important baroque monuments – not only in the Czech Republic, but also in Europe. It describes individual stages of church's construction in the light of historical situation of building. The work also depicts the Church of St. Laurence from the art-historian point of view. The Bachelor thesis contains a description of interior, exterior and crypt. The Bachelor thesis deals with history of adjacent monastery and the work of Dominicans, who are living and spiritual acting there up to this day.

The thesis deals also with the wider contexts – like a history of town Jablonné v Podještědí and history of other important monuments – for example with the castle Lemberk, Birth of the Virgin Mary Church, the castle New Falkenburk. The Bachelor thesis describes also hard work of people connected with the building of the church- which includes St. Zdislava, Havel from Lemberk and František Antonín Berka from Dubá.

Key Words

Church of St. Laurence, Jablonné v Podještědí, baroque architecture, St. Zdislava, Dominican order

Anotación

Trabajo de diplomatura se dedica de Iglesia de Sant Vavřinec en Jablonné v Podještědí, que es uno de más importantes monumentos no solo en La República Checa, pero en toda la Europa. Describe la iglesia desde el punto de vista de arte – histórico. Describe etapas individuales de construcción y también describe circunstancias históricas de construcción. Asimismo trabajo de diplomatura describe la iglesia de Sant Vavřinec desde el punto de vista de historia del arte. Trabajo de diplomatura contiene la descripción de interior, exterior y cripta. También describe monasterio adyacente y orden de los dominicos, que hasta ahora actúa en Jablonné v Podještědí.

Este trabajo de diplomatura se también ocupa de las relaciones más extensas. Como la historia de la ciudad Jablonné v Podještědí y los otros monumentos históricos muy importantes, por ejemplo Castillo Lemberk, Iglesia de nacimiento de Virgen María, Castillo Nueve Falkenburk etc. Trabajo de diplomatura también describe esfuerzo de las personajes que son unidas con nacimiento de la iglesia como Santa Zdislava, Havel z Lemberka y František Antonín Berka de Dubá.

Las palabras claves

Iglesia de Sant Vavřinec, Jablonné v Podještědí, Santa Zdislava, arquitectura del barroco, orden de los dominicos

Obsah

Seznam ilustrací	11
1. Úvod	13
2. Město Jablonné v Podještědí	13
2. 1. Památky Jablonného v Podještědí	15
2. 2. 1 Lemberk.....	15
2. 2. 2 Špitální kaple sv. Wolfganga.....	17
2. 2. 3 Farní kostel Narození Panny Marie	19
2. 2. 4 Morový sloup.....	20
2. 2. 5 Lovecký zámček Pachtů z Rájova.....	22
2. 2. 6 Zámek Nový Falkenburk	22
2. 2. 7 Ostatní významné památky Jablonného v Podještědí.....	23
2. 2. Pohromy, se kterými se Jablonné v Podještědí muselo potýkat.....	24
3. Osoby spjaté s kostelem sv. Vavřince	25
3. 1. Osoba Sv. Zdislavy	25
3. 1. 1 Rodinný život.....	26
3. 1. 2 Havel z Markvartic.....	26
3. 1. 3 Zdislava a Havel v Jablonném v Podještědí	27
3. 1. 4 Hrob sv. Zdislavy.....	27
3. 1. 5 Blahořečení a svatořečení sv. Zdislavy	28
3. 1. 6 Zdislavina studánka	29
3. 2. Osoba Sv. Vavřince	29
3. 3. Dominikáni	30
3. 3. 1 Úvod	30
3. 3. 2 Sv. Dominik.....	30
3. 3. 3 Řád dominikánů v Jablonném v Podještědí.....	32
3. 3. 4 Úskalí, kterým dominikáni museli čelit.....	32
4. Dominikánský klášter	33
4. 1. Interiér kláštera	35
4. 1. 1 Refektář	35
4. 1. 2 Rajský dvůr	35
5. Kostel sv. Vavřince	36
5. 1. Úvod	36

5. 2. Původní gotický kostel.....	37
5. 3. Počátky stavby barokní baziliky.....	38
5. 3. 1 František Antonín Berka z Dubé	38
5. 4. Průběh stavby v letech 1699- 1702.....	38
5. 4. 1 Vyzvednutí hrobu sv. Zdislavy	39
5. 5. Příjezd Jana Lukáše Hildebrandta.....	39
5. 5. 1 Jan Lukáš Hildebrandt	40
5. 6. Situace po smrti pana Berky.....	40
5. 6. 1 Domenico Perini	41
5. 7. Vysvěcení.....	42
5. 8. Exteriér baziliky	42
5. 9. Výzdoba interiéru baziliky	45
5. 9. 1 Oltáře.....	46
5. 10. Strop	48
5. 11. Krypta	49
5. 11. 1 Hrobka sv. Zdislavy	49
5. 11. 2 Katakomby.....	49
5. 11. 3 Pochované osoby	50
6. Ničivý požár roku 1788.....	51
6. 1. Návrat řádu dominikánů	51
7. Funkce baziliky dnes.....	52
7. 1. Působení řádu dominikánů v Jablonném v Podještědí dnes.....	52
8. Závěr.....	53
9. Seznam pramenů	55
9. 1. Literatura.....	55
9. 2. Webové stránky	56
9. 3. Ostatní prameny.....	57
9. 4. Seznam citací použitých v textu	58
10. Slovníček pojmů	59
11. Seznam příloh.....	61
12. Přílohy	62

Seznam ilustrací

- 1) Zámek Lemberk (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 3. 1. 2012*)
- 2) Špitální kaple sv. Wolfganga (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 25. 4. 2012*)
- 3) Kostel Narození Panny Marie (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 25. 4. 2012*)
- 4) Morový sloup (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 1. 5. 2012*)
- 5) Vyhořelá budova restaurace z 18. století (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 1. 5. 2012*)
- 6) Lovecký zámček Pachtů z Rájova (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 25. 4. 2012*)
- 7) Zámek Nový Falkenburk (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 25. 4. 2012*)
- 8) Evangelický křížový kostel (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 2. 4. 2012*)
- 9) Kostel sv. Vavřince (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 30. 3. 2012*)
- 10) Kostel sv. Vavřince, bližší pohled na průčelí (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 30. 3. 2012*)
- 11) Pohled na kostel sv. Vavřince z jižní strany (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 30. 3. 2012*)
- 12) Hlavní oltář v kostele sv. Vavřince (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 22. 5. 2012*)
- 13) Oltář sv. Kříže v kostele sv. Vavřince (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 22. 5. 2012*)

14) Pseudorokokový relikviář s lebkou sv. Zdislavy (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 22. 5. 2012*)

15) Kupole kostela sv. Vavřince (*dokumentace autorky v Jablonném v Podještědí, dne 22. 5. 2012*)

1. Úvod

Cílem bakalářské práce je popsat z umělecko – historického hlediska barokní kostel sv. Vavřince, který leží v Jablonném v Podještědí, na základě syntézy autorčiných znalostí o dané lokalitě, dostupné literatury a jiných pramenů. Dále pak popsat proces stavby kostela a věnovat se také historickým okolnostem stavby. Přiblížit historii města Jablonné v Podještědí a charakterizovat ostatní významné historické památky tohoto severočeského města. Zmínit se také o význačných osobnostech, které se významným způsobem zasloužily o vznik tohoto architektonického skvostu.

Kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí jako téma bakalářské práce byl vybrán, protože je to unikátní barokní stavba, nejenom v kontextu České republiky, ale i Evropy. Samotný kostel sv. Vavřince byl zvolen také proto, že o něm neexistují ucelené obsáhlejší publikace, které by si takto významná stavba jistě zasloužila.

K městu Jablonné v Podještědí a jeho historickým památkám pojí autorku také osobní vztah, protože je to region jejího dětství.

2. Město Jablonné v Podještědí

Kostel sv. Vavřince se nachází ve městě Jablonném v Podještědí, které leží na úpatí Lužických hor, cca 30 kilometrů západně od Liberce. Honosná barokní stavba se pyšně tyčí nad městem a díky 46 metrů vysoké kupoli je viditelná několik kilometrů daleko.

První zmínka o Jablonném v Podještědí pochází z roku 1241. Je to jedno z nejstarších měst na severu Čech. Toto dříve velmi lesnaté území zůstávalo dlouho neosídleno. Teprve slovanské obyvatelstvo začalo z úrodnějších rovin pronikat stále hlouběji do zalesněných horských oblastí. I názvy obcí (Brniště, Jablonné nebo Suchá) nebo horských vrchů (Hvozd, Sokol) dodnes dosvědčují přítomnost Slovanů v okolí Jablonného. Během 12. století do Jablonného a okolí putovali kolonisté z celého Česka,

ale i Německa. Důvodem tohoto nárůstu obyvatelstva bylo i působení Havla z Lemberka a rodu Markvarticů vůbec.

V první polovině 13. století začalo Jablonné nabývat velkého významu a převyšovat okolní osady a města. Za svůj rychlý rozkvět vděčí výhodné poloze na obchodní stezce, která vedla z Žitavy do Prahy. Díky ní se stalo Jablonné velmi významným obchodním i celním místem. Později dokonce král Karel IV. nařídil používat pro obchodní styk Čech s Lužicí pouze obchodní stezku vedoucí přes Jablonné. Vybíralo se zde tzv. ojné. Pokud by se chtěl obchodník placení vyhnout a zboží převést jinudy, hodně riskoval. Pokud by byl přistižen, veškeré zboží by mu bylo zabaveno a předáno pánům z Lemberka. Význam obchodní cesty Karel IV. podtrhl také výstavbou ochranných hradů.

V Jablonném dokonce existovala mincovna, která razila tzv. brakteáty. Brakteát byl zaveden počátkem 13. století Přemyslem Otakarem I. a tato jednostranná stříbrná mince nahradila dříve používaný denár.

V následujících letech město střídalo velmi často majitele – po pánech z Lemberka přišel rod Berků z Dubé. Ten nahradil roku 1418 rod Vartenberků, avšak jejich působení nemělo dlouhého trvání a Berkové se vrátili zpátky do Jablonného a majiteli panství zůstali během dalším skoro 300 let.

Během husitských válek se většina severočeské šlechty včetně Berků z Dubé a Vartenberků, přiklání na stranu císaře Zikmunda. Tento fakt severním Čechám uškodil, protože se sem již od počátku válek vydávali husité a kraj plenili. Velká část šlechticů se kvůli plenění svých území raději přiklonila na stranu husitů. Jan z Vartenberka se pro toto řešení také rozhodl, a aby uchránil svůj kraj, přiklonil se roku 1428 na jejich stranu.

I přes časté střídání majitelů panství došlo v průběhu 16. století k velkému architektonickému rozkvětu města. Jablonné se rozrostlo o význačné stavby jako zámek Nový Falkenburk, kaple sv. Wolfganga a nový pivovar. Roku 1596 zde byla postavena škola. Do dnešních dnů se dochovaly zbytky středověkého hradebního opevnění.

2. 1. Památky Jablonného v Podještědí

Kostel sv. Vavřince není zdaleka jedinou památkou Jablonného v Podještědí. Toto severočeské město, ve kterém dnes žijí necelé 4000 obyvatel, se pyšní mnoha historickými památkami.

2. 2. 1 Lemberk

Na okraji Jablonného v Podještědí leží zámek Lemberk (viz obr. 1). Zámek Lemberk je výsledkem několika po sobě jdoucích historických období. Nese prvky raně gotické, pozdně renesanční a raně barokní s úpravami z období klasicismu.

Původně středověký hrad vznikl v 40. letech 13. století jako rodové sídlo Havla z Markvartic, které mělo reprezentovat tohoto váženého rytíře a navíc střežit obchodní stezku. Havel z Lemberka pojmenoval hrad podle znamení svého rodu, lvíce Lowenberg. Z názvu Lowenberg se postupem času stal dnešní Lemberk. Na hradě žil Havel se svou ženou Zdislavou a čtyřmi dětmi.

Podle jedné legendy chodila Zdislava bosá z Lemberka až do Jablonného podzemní chodbou. V dnešní době není bohužel známo, že by existovala nějaká podzemní chodba, i když senzibil J. Vydra tvrdí, že pod Jablonným opravdu podzemní chodby vedou. Domnívá se, že podzemní chodba byla široká až dva metry a mohl jí projet pár koní. Podle J. Vydry chodba vedla od Lemberka ke Falkenburku, přičemž pod hrady se chodba svažovala do zatáčky podobné tramvajové smyčce a z Lemberka údajně pokračovala dále směrem pryč z Jablonného a vedla až do Hrádku nad Nisou.

Existují také pohádkové, ničím nepodložené příběhy, o pokladu v podzemní chodbě, který hlídá pár velkých černých psů. Spekuluje se také o možné podzemní chodbě, která vedla z Jablonného v Podještědí do Stráže pod Ralskem a odtud do Českého Dubu. Jde ale o pouhé dohady, vytvořené na základě dějinných vazeb těchto míst.¹

Kamenný gotický hrad Lemberk se v průběhu staletí různě proměňoval. Vznikl na velmi strmém ostrohu nad soutokem potoků Panenského a Kněžického. Z původního hradu se do dnešní doby dochovaly pouze spodní části zdiva hlavní věže s gotickým oknem a také některé prvky v hlavní věži.

V 16. století byl zámek přestavěn do podoby renesančního zámku. V této době byl Lemberk majetkem Berků z Dubé a později Pánů z Trachenberka. Hlavním prostorem Lemberka se stal tzv. bajkový sál. Místnost s malovaným kazetovým stropem a s náměty zvířecích bajek patří k nejzajímavějším místům zámku dodnes. Další proměnou prošla stavba v 17. století, a to proměnou raně barokní. Přestavba proběhla pod dohledem tehdejších majitelů Pánů z Bredy. Raně barokní úprava vtiskla Lemberku současnou podobu. Zámek získal uzavřené, štukově bohatě zdobené nádvoří, štukem zdobenou kapli, Zdislavinu světničku a rytířský sál. V průběhu 18. století se na Lemberku vystřídal rod Gallasů a posléze Clam-Gallasů. Rody se věnovaly hlavně údržbě a drobným opravám zámku. Poslední šlechtickou majitelkou zámku byla Gabriella Auesperková (rozená Clam- Gallasová).

¹ LENKOVÁ J., ŠTRAUB M. *Tajemné podzemí*. 1. vyd. Praha: Regia, 2006. ISBN 80-86367-59-2. S. 86.

Obrázek 1. Zámek Lemberk

K Lemberku přiléhá bredovský letohrádek z druhé poloviny 17. století. V této době panství ovládal rod Bredů a právě na popud Františka Rudolfa Breda letohrádek vznikl. Bredovský letohrádek je obklopen nádhernou prostornou zahradou. Na počátku 20. století zde dokonce fungovalo věhlasné zahradnictví. Kromě květin a okrasných keřů se v zahradě pěstovali ovocné stromy, jedlé kaštiny, víno, zelenina a několik druhů jahod, které se pro svůj věhlas dovážely až do Teplic. V zahradě se dochovala sochařská výzdoba. Sochy pocházejí z různých časových epoch.

Dnes slouží letohrádek jako pobočka Okresního vlastivědného muzea a galerie v České Lípě.

2. 2. 2 Špitální kaple sv. Wolfganga

K nejstarším stavbám ve městě Jablonné v Podještědí patří špitální kaple sv. Wolfganga (viz obr. 2). Sv. Wolfgang je jeden z nejoblíbenějších německých světců a je patronem Bavorska. Nejstarší zmínky o kapli pocházejí z let 1279 – 1290. Byla vystavěna cisterciáckou komunitou z Mnichova Hradiště, kterou do Jablonného pozvala Zdislava z Lemberka. Vystavěna byla za horní městskou branou, směrem na východ.

Špitální kaple byla v 16. století přestavěna do renesanční podoby na popud tehdejšího majitele panství Jindřicha Berky z Dubé. U kaple stál špitál a od roku 1602 je v pramenech v souvislosti s kaplí uváděn i přilehlý špitální hřbitov. Z původní podoby před přestavbou si kaple zachovala raně gotické jádro. Po renesanční proměně má kaple sgrafitovou výzdobu a nad portálem v kartuši je umístěn znak Jablonského v Podještědí. V 17. století bylo psaníčkové sgrafito překryto omítkou. Roku 1961 byla omítka odstraněna a poprvé se obnovila renesanční sgrafitová fasáda. V 70. letech 20. století byla započata novodobá úprava interiéru kaple dle návrhu prof. Ing. arch. Jiří Škabrady, CSc. Interiér začal sloužit obyvatelům města jako smuteční obřadní síň.

Obrázek 2. Špitální kaple sv. Wolfganga

2. 2. 3 Farní kostel Narození Panny Marie

Další památka je bývalý farní kostel Narození Panny Marie (viz obr. 3), který leží v jihovýchodní části náměstí Jablonného v Podještědí. Dříve byl kostel nazýván kostel sv. Kříže. Tento kostel nese gotické i románské prvky, ale byl přestavěn i do barokního slohu. Byl postaven při původním městském opevnění. Nejstarší písemná zpráva o farním kostele pochází z nepřesně datované listiny z let 1279 – 1290 od tehdejšího

Obrázek 3. Kostel narození Panny Marie

pražského biskupa Tobiáše z Bechyně. Loď kostela měřila 25 metrů do délky, 17 metrů do šířky a 10,5 metrů na výšku. Tehdy se jednalo o unikátní stavební dílo ohromných rozměrů. Kostel měl pět oltářů bohatě zdobených sochami světců, varhany, 22 velkých obrazů, 4 klasické kostelní zvony, školní zvonek a umíráček.

František Josef Pachta z Rájova uskutečnil mezi lety 1781 – 1785 přestavbu kostela, jehož součástí byla výstavba věže. Architektem přestavby byl Filip Heger. Bohužel se nedochovaly žádné zprávy o podobě interiéru ani o celkovém stavu kostela po přestavbě. Během požáru v roce 1788 byl kostel velmi poničen, zcela obnoven už ale nikdy nebyl a farnost byla přenesena do kostela sv. Vavřince. Z budovy se stal dokonce později pivovar a po druhé světové válce zde byla umístěna škola. Roku 2001 městský úřad poskytl 250 000 Kč na opravu střechy. Dnes slouží opravená věž jako rozhledna, zbytek kostela je však v havarijním stavu. Zajímavostí je, že turisté

nenavštěvují rozhlednu pouze kvůli výhledu, ale velkou pozornost turistů vzbuzuje čapí hnízdo, na které je z věže krásný přímý výhled.

2. 2. 4 Morový sloup

Středu čtvercového náměstí Jablonného v Podještědí dominuje barokní morový sloup (viz obr. 4), který byl postaven roku 1686 jako připomínka na ničivý mor v roce 1680. Sloup je zdoben plastikou sv. Salvátora a je obklopen sochami českých patronů.

Obrázek 4. Morový sloup

Latinské slovo Salvátor česky znamená spasitel, což je v křesťanské náboženské terminologii označení pro Krista. Plastika sv. Salvátora je umístěna přímo na vrcholu morového sloupu. Ten se tyčí na soklu čtvercového půdorysu. Sochy 13 světců jsou umístěny ve dvou etážích. Mezi slohově vyspělejší sochy patří sochy sv. Jáchyma, sv. Vojtěcha, sv. Vincence a sv. Anny. V roce 2002 byl sloup renovován akademickými sochaři L. Šobrem a V. Smíškem.

Sv. Salvátora má v názvu i přilehlá historická budova restaurace z 18. století (viz obr. 5). Vstupní portál do budovy restaurace je zdoben girlandami a znakem sv. Salvátora. Budova se až donedávna pyšnila velmi zachovalým stavem a dokonce původními podlahami, dveřmi i okny. Bohužel velká část historické restaurace v květnu 2012 vyhořela.

Obrázek 5. Vyhořelá budova restaurace z 18. století

2. 2. 5 Lovecký zámek Pachtů z Rájova

Lovecký zámek Pachtů z Rájova (viz obr. 6) byl postaven v první polovině 18. století tehdejším majitelem panství Janem Jáchymem Pachtou z Rájova. Jako lovecký zámek ležel na okraji lesa, který dnes nahradila městská výstavba. Stavba je jednopatrová, upravená do rokokové podoby. Průčelí zdobí oválný reliéf a na pravý roh průčelí přiléhá pískovcový sloup Nejsvětější Trojice z první poloviny 19. století.

Obrázek 6. Lovecký zámek Pachtů z Rájova

2. 2. 6 Zámek Nový Falkenburk

Zámek Nový Falkenburk (viz obr. 7.) nechal postavit Jindřich Berka z Dubé. Renesanční zámek byl dostavěn roku 1572. Stavba byla původně postavena z kamene s dvěma rozlehlými křídly a věžičkou. Součástí zámku byla i koňská stáj a kovárna. Původní stavbu kryla šindelová střecha. Zámek často měnil majitele, což mu spíše uškodilo. Např. roku 1651 přešel Nový Falkenburk do vlastnictví Františka Antonína Berky. Ten byl však plně zaměstnán pouze stavbou kostela sv. Vavřince, že mu na ostatní projekty nezbýval čas a hlavně peníze a nechal Nový Falkenburk chátrat.

Obrázek 7. Zámek Nový Falkenburk

2. 2. 7 Ostatní významné památky Jablonného v Podještědí

Jablonné v Podještědí je na historické památky a architektonická díla opravdu bohaté. Návštěvník zde nalezne také např. Palmův dvůr, selskou usedlost ze 17. století. Usedlost svůj název získala díky rozlehlému dvoru a jménu posledního majitele Josefa Palme. Stejně tak jako většina staveb v Jablonném, i Palmův dvůr prodělal barokní přestavbu. Původní rozlehlá selská usedlost byla přestavěna v pozdně barokním stylu na záměček, který měl připomínat šlechtické sídlo.

Kromě bývalého farního kostela Narození Panny Marie a kostela sv. Vavřince se ve městě nachází ještě evangelický křížový kostel (viz obr. 8.). Základní kámen byl položen roku 1901 a již o rok déle byl kostel vysvěcen. Je to jednolodní pseudogotická stavba s kůrem a sakristií. Celkově je kostel postaven v jednoduchém, neokázalém duchu. Bohoslužby se zde dnes provádějí pouze příležitostně a kostel se bohužel příliš nevyužívá.

Na počátku 20. století vznikla ve městě také stavba střelnice, později používaná jako sokolovna.

Obrázek 8. Evangelický křížový kostel

2. 2. Pohromy, se kterými se Jablonné v Podještědí muselo potýkat

Během 30leté války bylo Jablonné v Podještědí takřka vypleněno. Nejvíce trpělo četnými průchody vojsk. Ukradené cennosti byly odvečeny zejména do Švédska. Ve městě začala rekatolizace a roku 1623 musel z Jablonného v Podještědí odejít poslední protestantský duchovní.

Rok 1788 se zapsal do historie Jablonného černým písmem. Požár zlikvidoval takřka celé město. V samotném centru města zůstalo stát pouze 10 měšťanských domů. Snahy o co nejrychlejší obnovu přerušovaly průchody vojsk během napoleonských válek. Procházely tudy průchody Rusů, Prusů, Poláků, Rakušanů a Francouzů. Město navštívil dokonce samotný Napoleon Bonaparte. Místní obyvatelé rádi uvádějí, že ve městě i přenocoval, není to však pravda. Město navštívil 19. srpna 1813 během

svého pobytu v Žitavě a v Jablonném si na pár hodin odpočinul v Loveckém zámku Pachtů z Rájova.

Během první světové války byl v těsné blízkosti města vybudován tábor pro více než 14 000 Rusů. Po válce bylo Jablonné v Podještědí součástí snah o odtržení pohraničních území a vybudování provincie Deutschböhmen. Toto snažení ukončil roku 1918 příchod československého vojska. Ke konci války proudili do Jablonného v Podještědí uprchlíci z Německa, ale hlavně z východních zemí.

Po válce celý kraj dramaticky poznamenal odsun Němců. Radikálně se změnilo složení obyvatel nejen v Jablonném, ale v celém okolí. Po válce se rychle navrátil do města společenský život a obnovily se nejrůznější spolky. V 50. letech město prošlo další proměnou. Textilní továrny byly nahrazeny sklářským podnikem Preciosa, který v menší míře působí ve městě dodnes. Po roce 1965 došlo k prudkému rozmachu turismu, proto bylo v blízkosti města vybudováno rekreační zařízení a koupaliště. Po listopadové revoluci roku 1989 v Jablonném nastaly další změny. Došlo k prudkému útlumu zemědělské výroby a nárůstu zájmu turistů. 1. ledna 1995 byla otevřena turistická stezka mezi Českou republikou a Německem, mezi obcemi Petrovice a Lückendorf. Došlo k usnadnění dopravy a rozvoji přátelských vztahů mezi pohraničními městy. Turisté navštěvují historické památky, ale hlavně objevují krásy Lužických hor.

3. Osoby spjaté s kostelem sv. Vavřince

3. 1. Osoba Sv. Zdislavy

Sv. Zdislava je velmi významnou osobností 13. století a stala se nejenom symbolem Jablonného v Podještědí, ale také morálním příkladem či pro někoho dokonce božským úkazem. Jako blahoslavená patří mezi světce Čech. Ambrož Svatoš ji

ve svých dílech často přirovnával k Elišce Přemyslovně a obě tyto výjimečné ženy udával jako příklad všem, kteří chtějí žít ctnostným životem. Dále sv. Zdislavu rád přirovnával také k apoštolovi Petrovi, prvnímu římskému papeži.

O jejím životě je možno se dozvědět z latinské kroniky Žďárské a z české rýmované kroniky tzv. Dalimilovy.

3. 1. 1 Rodinný život

Zdislava se narodila nejspíše okolo roku 1220, přesné datum narození však není známé. Otcem sv. Zdislavy byl pan Přibyslav, který byl jedním z důvěrníků krále Václava I. Zastával další velmi důležité úřady a také byl purkrabím, tedy prvním úředníkem tehdejší hradské správy. Spravoval brněnský hrad, který byl v té době jedním z nejvýznamnějších v zemi. Patřila mu velká část Moravy, hlavně v oblasti Českomoravské vrchoviny. Otec sv. Zdislavy byl velkým podporovatelem klášterů, zvláště si oblíbil řád cisterciácký. Její matka Sibyla byla dvorní dámou na dvoře královny Kunhuty. Paní Sibyla pocházela ze Středomoří, z království Sicílie. Tato oblast patřila ke kulturně nejvyspělejším územím západní Evropy.

Zdislava měla čtyři sourozence: tři sestry Elišku, Eufemii, Libuši a bratra Petra. Podle dostupných zdrojů prožila zřejmě velmi spokojené dětství na Českomoravské vysočině, na hradě v Křížanově. Již od útlého věku cítila silný vztah k bohu, snažila se následovat život poutníků dlouhými výpravami do přírody, kde hledala jakési spojení s bohem a vnitřní klid. Odpírala si pohodlí a postila se.

3. 1. 2 Havel z Markvartic

Zdislava se vdala za Havla z Markvartic, což byl syn děčínského purkrabí Markvarta. Havel z Markvartic byl velmi oddaný králi Václavu I., hlavně během vzpoury Václavova syna Přemysla Otakara II. Havel měl duši rytíře a byl zbožný, stejně jako jeho rodiče, kteří horlivě podporovali rytířské řády. O datu sňatku se Zdislavou

bohužel nemáme přesné záznamy. Manželství však bylo velmi šťastné, Havel svou ženu velice podporoval ve všech jejích bohuľibých aktivitách a choval se k ní jako k rovnocenné partnerce, což v době středověku nebylo běžné.

3. 1. 3 Zdislava a Havel v Jablonném v Podjeřtědí

Manželka Havla z Markvartic přišla do Jablonného, aby se stala jeho paní. S Havlem z Markvartic, který se rád podepisoval jako Havel z Jablonného, měla tři syny (Havel, Jaroslav a Zdislav z Jablonného) a jednu dceru Markétu.

Sv. Zdislava a Havel přivádí do Jablonného, ale i do Turnova, řád dominikánů, kteří v kostele sv. Vavřince působí do dneška. Havel z Markvartic je považován za zakladatele Lemberka, který tvoří společně s kostelem sv. Vavřince dominanty Jablonného v Podjeřtědí dodnes. Havel a jeho žena jsou také považováni za zakladatele kláštera a kostela sv. Vavřince, jehož součástí byl i špitál. Je možné, že k založení špitálu sv. Zdislavu inspirovala další světice sv. Anežka Přemyslovna, sestra krále Václava I. Špitál ležel na významné cestě z Čech do Slezska.

Sv. Zdislava je vzor matky, opatrovnice, pochopení a empatie. Celý svůj život zasvětila péči o druhé. Starala se o chudé, nemocné, bezdomovce. Byla dokonce nazývána „matka chudých“. Pracovala ve špitále a také vychovávala i vyučovala hradní čeledě. Zároveň se starala také o válečné uprchlíky, kteří prchali do Jablonného před nájezdy tatarských vojsk. Do Jablonného přicházelo také mnoho postižených z různých koutů českého království v době, kdy Přemysl Otakar II. revoltoval proti svému otci.

3. 1. 4 Hrob sv. Zdislavy

O zázracích sv. Zdislavy koluje v Jablonném v Podjeřtědí dodnes mnoho příběhů i mýtů. Sv. Zdislava zemřela roku 1252, nedožila se vysokého věku (odhaduje se, že se dožila 27 až 30 let) Byla pochována svým manželem a bratry dominikány na čestném

čelním místě gotického kostela sv. Vavřince. Velmi dlouho byla oplakávána všemi poddanými a zvláště pak dominikány. Bratři dominikáni jsou již po staletí strážci jejího hrobu.

O hrob sv. Zdislavy bylo vždy pečováno s náležitou úctou. V roce 1699, za stavby nového kostela na popud Františka Berky z Dubé, byl náhrobek z roku 1660 rozebrán a připraven k opětovnému složení po dokončení stavby. Jelikož v průběhu stavby došlo k porušení statiky obvodových zdí, byl hrob sv. Zdislavy v ohrožení. V roce 1702 se tedy rozhodlo k vyjmutí ostatků z bezpečnostních důvodů. Ostatky byly navraceny do původní hrobky až po 29 letech. Hrobka je, otvorem ve stropní části, propojena s hlavní lodí nového chrámu. Želivský premonstrátský opat Daniel Schindler nechal vyrobit, dne 19. 9. 1732, ozdobnou železnou mříž, která překrývá tento stropní otvor.

V původním gotickém kostele byla paní Zdislava pohřbena zřejmě na čestném místě uprostřed presbytáře. Nový barokní chrám však měl odlišný půdorys než původní kostelík. To je zřejmě důvodem toho, proč je hrobka umístěna na tak neobvyklém místě v boku lodě. Stavitelé se pravděpodobně z úcty k paní Zdislavě neodvážili hrob přesunout.

3. 1. 5 Blahořečení a svatořečení sv. Zdislavy

K beatifikaci (prohlášení za blahoslavenou) došlo 28. srpna 1907 papežem Piusem X. K svatořečení (prohlášení za svatou) došlo 21. 5. 1995 samotným papežem Janem Pavlem II. v Olomouci. Jako dar Svatému otci nechal dominikánský klášter a městský úřad Jablonného v Podještědí k této příležitosti vyrobit křišťálový pohár s reliéfem světice, chrámu sv. Vavřince a zámku Lemberk. Motivy zpracoval rytec Jiří Tesař z Nového Boru.

O svatořečení Zdislavy se velice zasloužil tehdejší provinciál dominikánů Ambrož Bohumil Svatoš, který shromažďoval veškeré historické dokumenty týkající se

Zdislavy. Podařilo se mu také nasbírat více než sto různých případů, kdy Zdislava údajně vyslyšela prosby věřících a zázračně jim pomohla. Za jeho usilovnou práci mu městský úřad udělil roku 1999 čestné občanství města Jablonné v Podještědí.

Za zázrak nutný ke svatořečení bylo uznáno lékařsky a vědecky nevysvětlitelné uzdravení MUDr. Straky, ke kterému došlo 19. 9. 1989. U MUDr. Straky, vzorného otce a výborného lékaře, došlo k zástavě srdce, nulovému krevnímu tlaku a ke klinické smrti mozku. Pacient zůstal 3 hodiny v bezvědomí, zatímco se jeho rodina, vrchní sestra a farář modlili k paní Zdislavě a prosili ji o zázrak. Jejich modlitby byly vyslyšeny a MUDr. Straka se probudil. Obnovila se mu smyslová i motorická činnost a jeho orgány znovu začaly fungovat.²

Od roku 2000 je sv. Zdislava patronka litoměřické diecéze (správní jednotka římskokatolické církve) a od jara 2002 je také patronkou Libereckého kraje. Dodnes do Jablonného v Podještědí proudí lidé nejenom z České republiky, ale např. také z Německa či Polska, aby uctili její památku a pomodlili se k ní.

3. 1. 6 Zdislavina studánka

Zdislavina studánka s pramenem vody leží na lesní cestě pod Lemberkem. Voda je dle legendy léčivá. Studánku zdobí empírový gloriét s toskánskými sloupy. Gloriét je z přelomu 18. a 19. století.

3. 2. Osoba Sv. Vavřince

Bazilika dnes nese v názvu sv. Zdislavu a sv. Vavřince. Sv. Vavřinec je patronem hasičů, kuchařů, sklářů a ostatních oborů, které souvisí s ohněm. Ale také knihovníků či archivářů, protože měl na starosti církevní knihy.

² Sv. Zdislava z Lemberka. In: Křesťanský blog [online]. 2008 [cit. 2012-05-20]. Dostupné z: <http://christ.blog.cz/0804/sv-zdislava-z-lembarka>

Sv. Vavřinec byl mučedníkem, který se narodil okolo roku 230 zřejmě ve Španělsku a zemřel roku 258 v Římě. Patří mezi nejznámější mučedníky. Byl jedním ze sedmi římských jáhnů a byl zabit jen několik dní po papeži Sixtu II. během Valeriánova pronásledování křesťanů. Sv. Vavřinec byl pohřben u cesty do Tivoli a nad jeho hrobem byla postavena roku první 330 bazilika sv. Vavřince. Dnes stojí v Římě 30 kostelů s jeho jménem, kostely nesoucí jméno sv. Vavřince se dnes nachází po celé Evropě. Většina odborníků se sice shoduje, že byl sťat, avšak legendy vypráví, že před popravou byl ještě rožňován, takže jeho atributem připomínající smrt se stal rošt a právě proto se stal také patronem kuchařů. Jiná legenda zase vypráví, že před mučením si jej povolal římský prefekt a požádal jej, aby vydal poklady církve. Sv. Vavřinec tedy přivedl všechny nemocné a chudé, protože právě ty považoval za největší poklady církve. Prefekt, který očekával zlato apod. se velmi rozčílil a dle legendy nechal ještě více přikládat v žárovišti.³

3. 3. Dominikáni

3. 3. 1 Úvod

Řád bratří kazatelů neboli dominikánů je katolický řeholní řád. Zkratka OP nebo také O.P. pochází z latinského názvu Ordo (Fratrum) Praedicatorum. Řád byl založen roku 1216, zakladatelem byl Dominik Guzman - sv. Dominik.

3. 3. 2 Sv. Dominik

Sv. Dominik se narodil v 70. letech 12. století v kastilské vesnici Caleruega. Už v sedmi letech ho jeho strýc arcikněz začal vyučovat latině a gramatice, poté začal studovat svobodná umění. Dle legendy se již během studií projevoval jako velmi

³ RAVIK, S. *O světcích a patronech*. 1. vyd. Praha: Levné knihy, 2006. ISBN 80-7309-343. S. 508.

zbožný člověk. Dokonce když viděl, jak odvádí mladého chlapce do otroctví, nabídl se jako výměna za něj. Obchodníka s otroky prý tento čin dojal tak, že oba chlapce pustil na svobodu. Druhá legenda vypráví, jak sv. Dominik kvůli pomoci chudým a hladovějícím lidem rozprodal veškerý svůj majetek.

Po studiích se stal knězem. Vydal se na dvě cesty po severním Německu, které změnily jeho náhled na náboženství. Pochopil, že okázalost a velké bohatství církve jsou v rozporu s tím, o čem církev káže. Rozhodl se kázat pravdu. Usiloval o spásu ostatních věřících a zároveň si uvědomoval, že toho sám nemůže dosáhnout. Došlo mu, že potřebuje pomoc ostatních přívrženců, kteří by žili pospolu apoštolským způsobem života, pomáhali druhým a netoužili by po bohatství církve. Jeho přívrženci by také měli kázat pravdu. V italském Toulouse v dubnu roku 1215 skládají první bratři dominikáni řeholní sliby. O dva měsíce později je řád dominikánů schválen diecézním biskupem Fulcem.

Sv. Dominik však stále usiluje o co největší rozšíření řádu, a proto se vydává do Říma, za účelem požádání svatého stolce, aby řád se mohl rozrůstat o další diecéze. Papež Innocenc III. sv. Dominika podpořil, ale schválit jeho požadavky nemohl na základě IV. Luteránského koncilu (19. 4. 1213). Sv. Dominik si proto musel vybrat některou z již existujících řeholí. Bratři si zvolili řeholi svatého Augustina.

Řeholi svatého Augustina doplnili vlastními ustanoveními, týkajícími se především studia a společného života. V následujících letech vznikaly dominikánské kláštery v různých univerzitních městech a řád velmi rychle nabýval na síle a oblíbenosti. Roku 1218 měl řád pouze 20 bratrů, během tří let se ale rozrostl na více než 300 řeholníků. Z důvodu rozrůstání řádu, se ale kapitula v Bologni roku 1221 zabývala také organizačním rozdělením řádu. Řád rozdělila na jednotlivé správní celky,

zvané provincie. Kláštery byly zřízeny i na nových územích, jako např. Polsko a Maďarsko.

Roku 1221 sv. Dominik umírá a je pochován v Bolongi.

3. 3. 3 Řád dominikánů v Jablonném v Podještědí

V roce 1301 byla založena samostatná Česká dominikánská provincie. Nové řády jako dominikáni či františkáni, přinášely ze západu Evropy nové kulturní proudy a formy prožívání. Typické pro dominikánské řády, na rozdíl od dob dřívějších, je, že jsou umisťovány zpravidla v lidnatých městech. Důvodem, proč dominikáni začali v Jablonném v Podještědí působit, byla samozřejmě duchovní činnost, ale snažili se pozvednout i mravní a kulturní obrodu v tehdy velmi drsném a zřídka obydleném kraji.

Řád bratří kazatelů patří mezi tzv. žebravé řády, což znamená, že se zřekli soukromého vlastnictví, ale také vlastnictví obecně. Tudíž řádu by např. neměly náležet nemovitosti či pozemky. Majetek nezbytný k fungování kláštera by měl řád získávat prostřednictvím vlastní práce nebo prostřednictvím darů. Velmi důležitý je pro ně asketický způsob života, odříkání si a hlavně pomoc bližnímu. Dominikánský řád měl od počátku svého působení tři větve. Do první patří bratři kazatelé, do druhé rozjímavé sestry dominikanky. Do třetí náleží věřící, kteří zůstávají ve svém povolání, ale pod vedením dominikánů usilují o dosažení křesťanské dokonalosti. Členkou tzv. třetího řádu byla i sv. Zdislava.

3. 3. 4 Úskalí, kterým dominikáni museli čelit

Roku 1788 dominikáni museli z Jablonného odejít a klášter byl zrušen. Stalo se tak na základě dekretu Josefa II. z roku 1786, který nařizoval zrušení kláštera. Všech 14 dominikánů muselo klášter opustit. Bratři dominikáni se mohli vrátit až o téměř 160

let později a to roku 1945. O jejich návrat se zasloužil biskup Weber, který dominikány zpět pozval. V těchto letech však dominikáni musí čelit další hrozbě - nastupujícímu komunismu, tudíž je již roku 1950 jejich působení přerušeno. Roku 1950 byl významný dominikánský představitel páter Zdislav M. Josef Varadi zatčen a později byl nucen vykonávat dělnické profese. V 60. letech se vrací, ale v rámci normalizace roku 1969 byl dominikánům odebrán státní souhlas k duchovní činnosti. Během této, nejenom pro dominikány, temné doby komunismu, dva bratři pracovali až do listopadu 1989 ve zbrojovce. Během 50. let 20. století došlo k rozkrádání klášterního inventáře a budova kláštera chátrala až do 90. let 20. století. Je možno říci, že až deset let po Sametové revoluci mohli dominikáni opět svobodně duchovně působit v Jablonném v Podještědí.

4. Dominikánský klášter

Dominikánský klášter vznikl v Jablonném v Podještědí již v první polovině 13. století. Bohužel o původním gotickém klášteře se nedochovaly téměř žádné informace. Gotický dominikánský konvent stál na místě dnešní barokní klášterní budovy. První zmínka je z roku 1252, ale zřejmě byl založen již před rokem 1250. Zakladatelem byl Havel z Lemberka společně s jeho ženou Zdislavou. Právě oni přivedli do Jablonného bratry dominikány. Přibližně ve stejné době, kdy založili klášter v Jablonném, založili dominikánský klášter také v Turnově a komendu johanitů v Českém Dubu.

Klášter stejně tak jako kostel za svou historii prošel mnoha ničivými událostmi. Roku 1425, během husitských válek, bylo Jablonné takřka vypáleno a klášter velmi poničen. Až na počátku 16. století začaly důkladné opravy. Další rána přišla ale během třicetileté války, kdy bylo celé město poničeno Švédy. Dominikáni již od roku 1671 usilovali o přestavbu kláštera.

Dominikánský klášter byl až do roku 1683 ze dřeva a nepálených cihel, vepřovic. Od tohoto roku se začala stavba kláštera postupně strhávat a zároveň obnovovat. Klášter byl stavěn ve slohu raného baroka a svou podobu si dochoval do současnosti. Hlavní stavitelem byl zřejmě Pietr Bianco. Nejpoužívanějším stavebním materiálem se stal kámen. Klášter by nemohl vzniknout bez štědrých darů donátorů a majitelů blízkých panství. Za finanční pomoci hraběte Breda a barona Putze se do Jablonného hojně dováželo dřevo, kámen a hlavně vápno, které bylo velice potřebné. Bred byl v té době pán na Lemberku a hrabě Bred byl pánem nedaleké Mimoně. Roku 1691 se stavba mírně zastavila. Pravděpodobně tohoto roku 1691 byl ke stavbě přivolán František Antonín Berka, který zpočátku velmi váhal, zda se do projektu zapojí a zda se stane donátorem stavby.

Hrubá stavba byla dokončena roku 1696, avšak stavební práce přesto pokračovaly ještě více než 10 let. V roce 1683 se v Jablonném konala řádová kapitula česko-polské dominikánské provincie. Pořádání tohoto setkání a skutečnost, že během tohoto setkání muselo být v klášteře přítomno mnoho lidí, nasvědčuje tomu, že klášter byl již z větší části dokončen a zřejmě byl dostatečně prostorný. Roku 1722 byl dokončen vstupní vestibul, který je zřejmě dílem některého z pomocníků architekta z Litoměřic – Ottavia Broggia. Až o 71 let později se klášter dočkal dostavby severovýchodního křídla s jídelnou.

Klášter se po přestavbě dochoval do dnešní podoby. Klášterní budova je jednopatrová, zděná, s rajským dvorem. Valbové střechy se propojují v nestejných hřebenových výškách a jsou pokryty asfaltovým šindelem. Jednotlivá průčelí jsou hladce omítnuta, členěna lizény a korunní římsou. Okna jsou lemována pískovcovými šambránami a nechybí jim ani parapety. Dnes je areál kláštera, který přiléhá ke kostelu sv. Vavřince ze severovýchodní strany, součástí městské památkové zóny.

4. 1. Interiér kláštera

4. 1. 1 Refektář

Refektář neboli společná jídelna mnichů byla pro klášter vždy velmi důležitým prostorem. Nejenom, že zde mniši jedí, ale místo slouží také k modlitbám, meditaci a, protože se zde často schází celé osazenstvo kláštera, slouží také k řešení provozních záležitostí.

Klenba refektáře je zdobena freskami z roku 1729. Zobrazují sv. Zdislavu, sv. Vincence Ferrerského a bl. Česlava Slezského. Zobrazení sv. Zdislavy se opakuje i na obraze ve výklenku refektáře.

Dnes můžeme v klášterní jídelně najít překvapivě i varhany, které jsou dodnes funkční. Varhany původně pochází z kostela z nedaleké Dubnice. Po druhé světové válce a po odsunu obyvatel ze Sudet zůstal totiž kraj i památky na severu Čech v tristním stavu. Zařízení z chátrajících kostelů se různě přesouvala za účelem ochránit je. Díky tomu získal klášter i zvony.

4. 1. 2 Rajský dvůr

Rajský dvůr neboli křížová chodba má v klášteře v Jablonném klasickou podobu. Z jedné strany je dvůr ohraničen zdí kostela a ze zbývajících třech stran rajský dvůr uzavírají stěny kláštera. Klášter má i svou zahradu, která k němu přiléhá ze severní strany a je obehnaná zdí. Rajský dvůr tvoří zatravněná plocha s parkovou úpravou. V novodobé historii kláštera došlo k zasklení křížové chodby. V každém jednotlivém vnitřním průčelí jsou čtyři půlkruhově zakončené zasklené oblouky.

Mezi stálou výzdobu chodby patří dva obrazy. Obraz sv. Antonína Paduánského a také barokní obraz Umučení sv. Vavřince z 18. století. Návštěvníci kláštera si během prohlídky mohou prohlédnout sedm vitrín se sakrálními předměty. Vitríny jsou

tematicky sestaveny dle sedmi svátostí (křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, kněžství, svátost nemocných, manželství). Ve vitríně věnované křtu je cínová křestní souprava, která se používá k lití vody na hlavu novorozence a dále pak nádoby na posvátné oleje na pomazání křtěnce a barokní svícen z roku 1769. V další vitríně zaměřené na téma biřmování jsou součástí biskupského roucha jako např. rukavice, střevíce, kříž a mitra. V ostatních vitrínách můžeme vidět např. liturgické nádoby, misály, sošky z pálené hlíny představující sv. Zdislavu.

5. Kostel sv. Vavřince

5. 1. Úvod

„Stalo se zajímavou shodou okolností, že v Jablonném v Podještědí vyrostl na rozmezí 17. a 18. století jeden z umělecky nejvýznamnějších kostelů v Čechách, stavba důležitá i z širšího hlediska středoevropské barokní architektury. V odlehlé krajině severočeského pohraničí, v podhorské planině, mezi nízkými městskými domky vyvstává oku divákovu náročný masiv této kostelní stavby korunovaný velkou kupolí a vyznívající výškově dvěma věžemi západního průčelí. Tato stavba, působivá dodnes svou ryzí uměleckou hodnotou, závažná jako výraz určité polohy slohové i jako projev velké umělecké osobnosti, vznikla v Jablonném při skromném klášteře dominikánů. Příkrý kontrast mezi prostým stavením tohoto venkovského konventu a vznosným chrámem, který by vynikl i v architektonické soutěži velkoměstského střediska, podtrhuje ještě náročnost kostela a v mysli divákově vyvolává otázku, jak vysvětliti tuto výjimečnost. Tento kostel, zasvěcený sic sv. Vavřince, kryje také ostatky bl. Zdislavy a byl tedy vybudován jako místo jejího kultu. Za svou velkolepost vděčí však především tomu, že se

*tu baroková vznosná zbožnost setkala se zřetelem barokové rodové pýchy a okázalosti, a to ještě v situaci zvláštní.*⁴

5. 2. Původní gotický kostel

O původním skromném kostele, který stál na místě baziliky sv. Zdislavy a sv. Vavřince a o přilehlém klášteře se bohužel nedochovalo mnoho informací. Jednalo se o kostelík gotický a je také známo, že byl prostorný a měl několik bočních oltářů. Z původního vybavení gotického kostela se dochovala pouze pozdně gotická socha Madony, která stála na hlavním oltáři. Madona zřejmě pochází z počátku 16. století. Socha zdobila oltář společně se sochami sv. Jana Křtitele a sv. Vavřince. Tito svatí zdobili také průčelí kostela, který stál zhruba na stejném místě jako nový barokní kostel. Jeho přesnou polohu můžeme pouze odhadovat a to dle polohy hrobu sv. Zdislavy. V již novém barokním kostele hrob leží v levé lodi. Zajímavostí je, že během dokončování původního kostela přiložila ruku k dílu dokonce samotná Zdislava, se svými blízkými se podílela na dokončování stavebních prací.

Původní kostelík byl stržen před rokem 1699, aby uvolnil místo velkolepé barokní bazilice. Spolu s kostelíkem bylo strženo i pár měšťanských domků. Za účelem získání dostatečných prostor byla na nerovný terén navezena zemina. Proto se může zdát, že bazilika stojí z jedné strany na kopečku. Tato změna terénu také způsobila, že o stavu stavby původního kostelíka neexistují skoro žádné informace. Bohužel se také např. neví, v jakém rozsahu byla stavba poškozena během třicetileté války či během husitských válek.

⁴ BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M. *Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jablonném*. 1. vyd. Olomouc: Krystal, 1948. S. 5.

5. 3. Počátky stavby barokní baziliky

5. 3. 1 František Antonín Berka z Dubé

Po dlouhých úvahách o novém konventním chrámu, který by vystřídal původní skromný kostelík, akci podnítil a zaštitil poslední mužský potomek svého rodu František Antonín Berka.

František Antonín Berka (1647 – 1706) se rozhodl ke stavbě velkolepé baziliky na konci 17. století. Hrabě Berka byl tajná rada, místodržící v Čechách, velmi schopný diplomat a také císařský vyslanec v zahraničí. Působil ve Španělsku, Švédsku, Holandsku, Dánsku a také v italských Benátkách. Bazilika pro něj měla být jakýsi majestátný památník jeho rodu, který již vyhasínal, protože neměl své pokračovatele. Je pravděpodobné, že inspiraci k tomuto dílu načerpal na svých četných zahraničních cestách. Berka se rozhodl do výstavby zapojit a soustředil všechnu svoji energii a všechny své síly k jejímu dokončení. Kostelu zasvětil velkou část svého života, a proto je zde také pohřben. Jako zakladateli kostela mu náleží čestné místo v katakombách kostela.

5. 4. Průběh stavby v letech 1699- 1702

Průběh stavby je známý díky studii B. Grimschitze, který dokumentoval kostelní stavby J. L. Hildebrandta.

Na jaře roku 1699 Hildebrandt začíná plánovat stavbu a jsou již projednány plány. Základní kámen velkolepé barokní stavby byl položen 18. listopadu 1699. V červnu 1700 vyrobil Hildebrandt model chrámu za cenu 1200 zlatých a začal do Jablonného pravidelně dojíždět a kontrolovat stavební práce.

Pro stavbu ostění v podzemí se použilo několik náhrobních kamenů, které pocházely zřejmě z počátku 17. století. Již roku 1699 se do Jablonného velmi hojně

dovážel stavební materiál. Hrabě Berka se také podílel na stavebních plánech a do stavby kromě peněz investoval i mnoho své energie a nadšení. V počátcích stavby přijíždí do Jablonného neznámý inženýr z Vídně. Uvažoval o plánech budoucí stavby a také o stržení některých měšťanských domků, které bránily při vstupu do baziliky.

V srpnu hrabě Berka vybral stavitele Petra Bianca z Litoměřic a kameníka Mikuláše Kitzingra z Mladé Boleslavi. Ještě téhož roku definitivně dokončili stavbu konventu včetně vozové brány. Zahrada byla obehnaná zdí a rovněž byl kompletně zbourán starý provizorní kostel. Od tohoto okamžiku stavba velmi rychle pokračovala. Na rozmezí let 1700 – 1701 dělníci pracovali dokonce téměř celou zimu. Kostel měl již základy všech vnějších zdí a byla vyzděna část krypty.

5. 4. 1 Vyzvednutí hrobu sv. Zdislavy

Roku 1702 dělníci pokračovali ve výstavbě kupolovitých pilířů, bohužel 19. dubna se právě dostavěný podzemní pilíř zřítíl. Tato událost zřejmě byla konečným impulsem k vyzvednutí ostatků sv. Zdislavy a jejich uchování na bezpečném místě v době stavby. Strach o bezpečnost hrobu nakonec překonal počáteční záměr s hrobem nepohybovat a nechat sv. Zdislavu v klidu a v úctě odpočívat.

5. 5. Příjezd Jana Lukáše Hildebrandta

Jan Lukáš Hildebrandt opět přijel do Jablonného v srpnu 1702 a stavba rychle pokračuje. Jan Lukáš Hildebrandt prováděl velmi důkladná rýsování a plány. Pokračovalo se ve výstavbě základů pilířových bloků. Stavba se buduje již i do výše - hlavně část vnějšího zdiva směřujícího směrem do zahrady. Zdi jsou postupně stavěny až k hlavní římse.

V roce 1704 se převorem v Jablonném stává Hyacint Herbst. Vznikají již i vnitřní zdi, které se zpevňují dřevem a železnými vazbami.

Ještě téhož roku stavba rapidně pokračuje na východní straně. Na Hildebrandtův příkaz se staví vnější zdivo na východním bloku a dosahuje výšky až nad okna apsidy. Stavba již vyrostla do výšky a připravuje se na sklenutí kopule. Vzniká hlavní římsa.

5. 5. 1 Jan Lukáš Hildebrandt

Jan Lukáš Hildebrandt (14. 11. 1668 Janov – 16. 11. 1745 Vídeň) patří k nejvýznamnějším světovým barokním architektům. Je představitelem dynamické barokní architektury a jeho stavby jsou dodnes velmi oceňovány a obdivovány. Narodil se do smíšeného manželství, matka pocházela z Itálie a otec z Německa. Vystudoval civilní a vojenské stavitelství, ale postavil i velké množství církevních staveb. Tento nadaný rakouský architekt pracoval zejména ve Vídni, která je živým důkazem jeho práce. Jeho nejslavnějším a také nejvýznamnějším dílem je Belveder ve Vídni, který navrhnul na základě zadání Evžena Savojského. Ten využíval Belveder jako letní sídlo. Hildebrandt pracoval pro mnoho významných šlechtických rodů, zejména pro rod Schönbornů, pro které vystavěl např. zámky Göllersdorf a Weissenstein. Působil také jako architekt na dvoře rodu Harrachů, kterým vystavěl sídla ve Vídni i na Moravě. Mezi jeho moravské stavby patří také fara v Suchdole nad Odrou a Kunínský zámek. Hildebrandtovy stavby a jeho prostorová řešení ovlivnila tvorbu Ignáce Dientzenhofera, představitele vrcholného baroka v Česku.

5. 6. Situace po smrti pana Berky

Tragédie pro celé Jablonné v Podještědí nastala 25. března 1706, kdy zemřel František Antonín Berka. Jeho smrt znamenala mimo jiné i velkou tragédii pro stavbu kostela sv. Vavřince. Berka totiž působil jako hlavní donátor a podporovatel stavby, kostel měl být jeho mistrovským dílem.

Pro jeho nástupce hrabě Františka Antonína Nostice byla stavba spíše zdrojem zbytečných výdajů, proto stavební činnost upadá. Dominikáni z ekonomických důvodů opouští původní plány a zjednodušují např. plány na náročnou dekorativní výzdobu. Nejenže dominikáni neměli na dostavbu peníze, ale také nebyli příliš spokojeni s novým nástupcem hrabětem Nosticem. V klášterní kronice se objevil tento zápis: „Mnoho jsme od něho doufali pro dobro konventu, ale naděje zklamala, neboť nic významnějšího se za něho neudálo v novém kostele, brzo po smrti hraběte Berky přestali zedníci pracovati.“⁵

5. 6. 1 Domenico Perini

Jan Lukáš Hildebrandt se po úsporných opatřeních rozhodl opustit projekt stavby. Měl obavy z úsporných opatření. Nechtěl, aby jeho jméno bylo spojováno s nedokonalým dílem. Byla to první takto rozsáhlá církevní stavba, kterou projektoval, a přál si, aby ho dostatečně reprezentovala.

Na Hildebrandtovo místo nastoupil roku 1708 italský stavitel Domenico Perini. Domenico Perini musel dodržet úsporná opatření, a proto jeho práce spočívala spíše v redukci Hildebrandtových nákladných plánů. Prostorové členění zůstalo zachováno, ale v rámci šetření se dle Periniho plánů začal používat levnější materiál. Zjednodušil členění kopule a hlavně se rozhodl zredukovat původně plánovanou bohatou výzdobu.

Po smrti hraběte Berky se panství dostalo do rukou Františky Rozalie Kinské, jeho sestry. Františka Rozalie Kinská se již v minulosti projevila jako podporovatelka a donátorka stavby, když darovala stříbrnou lampu na výzdobu hrobky sv. Zdislavy. Hraběnka Kinská horlivě pokračuje ve stavbě až do zaklenutí kopule roku 1711. Dále byl kostel vybílen, byla osazena okna a kostel byl také vybaven lavicemi. Hraběnka s velkým nadšením očekávala vysvěcení kostela a roku 1713 nechala v Kremnici k této

⁵ BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M. pozn. 2, s. 10.

příležitosti razit pamětní medaile. O rok později hraběnka Kinská umírá, vysvěcení se bohužel nedožila.

Tragická situace se opakuje a dokončení kostela se opět zpomaluje. Nicméně za jejího nástupce Václava Alberta z Vrbna a Freudenthalu se sice pracovní tempo zpomalí, ale úplně nezastaví. Je opravena střecha, položená kamenná dlažba, dostavěn klášterní ambit a také proražen vchod do krypty. Každá výměna majitelů znamená zároveň zpomalení stavby, avšak stále dochází alespoň k drobným opravám.

5. 7. Vysvěcení

Roku 1718 došlo opět k výměně majitelů panství, majitelem se stal Jáchym Pachta z Rájova. O rok později je do kostela nainstalován oltář sv. Kříže, jehož autorem je mramorář Matouš Grugel. Do kostela byl také pořízen nutný itinerář.

3. srpna 1729 došlo konečně k vysvěcení kostela. Vysvěcení proběhlo velmi skromně. Počáteční nadšení obyvatel Jablonného opadlo, stavba přeci jenom po desetiletí znamenala pro město a jeho obyvatele velkou přítěž. Je možno soudit, že obyčejní měšťané byli otráveni z ohromných výdajů, které jejich pánové do výstavby investovali. Navíc v těchto letech v Jablonném vládla chudoba. Převor dokonce píše: „...dluhy kláštera sahají k tisíci zlatých, koně skoro všichni třínozí jsou, sýpka se brzy zříti, také chlív jest pádu blízký, štola farnosti stále se zmenšuje, dobrotivá přízeň panstva k duchovním zmírá...“⁶

Po vysvěcení se roku 1731 mohou bezpečně zpět vrátit ostatky sv. Zdislavy.

5. 8. Exteriér baziliky

Bazilika se honosně tyčí nad městem ať do Jablonného v Podještědí přijedeme z jakékoliv strany. Areál kláštera s kostelem nalezneme na východním okraji

⁶ BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 2, s. 13.

historického jádra města, na Dominikánském náměstí. Na první pohled návštěvníky upoutá honosná kupole a výrazná bílo – červená barva omítky. Po křížovnickém kostele v Praze od J. B. Matheye je kostel sv. Vavřince v Jablonném časově druhá kupolovitá stavba takovýchto rozměrů v Čechách. Celý prostor má půdorys latinského kříže s výraznou kupolí a dynamiku kostela vytváří užití pouze oblých tvarů (viz obr. 9, 10, 11).

Pokud se stojí čelem k průčelí chrámu, budova kláštera není vidět, postřehnout lze pouze vstupní portál po levé straně, který koresponduje s výzdobou baziliky. Budova kláštera je zcela jednoduchá, bez zdobení. Symbolizuje skromnost a pokoru dominikánů. Nad vchodem do kláštera jsou ve zdobeném pískovcovém portálu dva dominikánské erby. Ty jsou lemované kardinálským kloboukem a biskupskou mitrou.

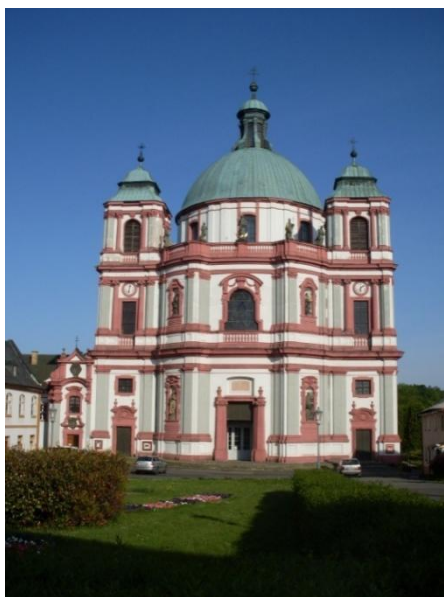
Hlavní průčelí tvoří dvě hranolové dvoupatrové věže a vydutý rizalit. Věže jsou zastřešovány zdvojenými helmicemi. Mezi průčelními věžemi je posazena kopule na tamburu. Během oprav po požáru byla kopule pokryta krytinou z malachitu, pro něž je typická nazelenalá barva, která může trochu zkreslovat výsledný dojem.

Hlavní průčelí je bohatě architektonicky zdobené, zvlněné a široce rozevřené. Fasáda je členěna nárožními pilastry a v druhém patře polosloupky. Fasádu průčelí chrámu zdobí sochy, které jsou dílem Johanna Františka Bienerta. Originály byly však v polovině 20. století nahrazeny kopiemi a převezeny do kostela sv. Jana Nepomuckého v sousedním Velkém Valtinově. Na balustrádě jsou sochy českých patronů: sv. Prokop, sv. Jan Křtitel, Panna Marie, sv. Vojtěch a sv. Jan Nepomucký. Podle původních architektonických nákresů plánu by měly být na balustrádě i sochy sv. Josefa a sv. Václava. Tyto sochy však z neznámých důvodů chybí.

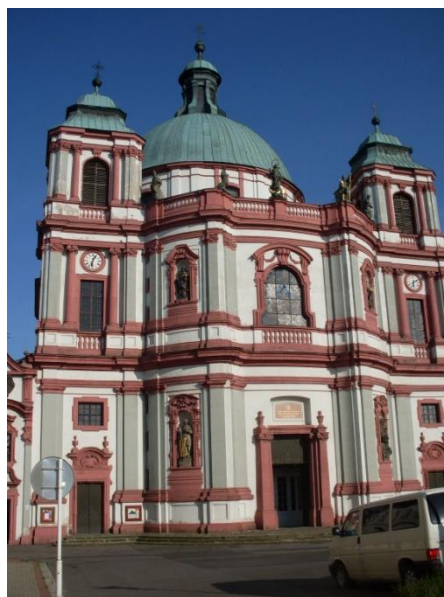
V nikách průčelí stojí sochy, které jsou spojené s řádovou příslušností chrámu. V prvním patře jsou sochy zakladatele řádu sv. Dominika a sv. Tomáše Akvinského. Po

stranách vchodu pak můžeme najít sochu sv. Zdislavy (se symboly péče o chudé a nemocné) a sv. Vavřince.

Boční průčelí jsou jednoduchá, hladká, členění je pouze vystupujícími rizality a obdélnými půlkruhově zakončenými okny. Presbytář uzavírá apsida zaklenutá konchou.

Obrázek 9. Kostel sv. Vavřince

**Obrázek 10. Kostel sv. Vavřince, bližší
pohled na průčelí**

Obrázek 11. Pohled na kostel sv. Vavřince z jižní strany

5. 9. Výzdoba interiéru baziliky

Po vstupu do baziliky, může návštěvníka překvapit celkem skromná výzdoba v porovnání s velikostí a honosností stavby samotné. Dala by se očekávat velmi bohatá výzdoba, jak je pro baroko typické. Kvůli vleklým potížím s nedostatkem peněz při dostavbě chrámu se od původních plánů na velkolepost stavby nejen exteriéru, ale i interiéru upustilo. Během příprav na vysvěcení se usilovalo hlavně o dokončení stavby samotné a zajištění základního vybavení, aby mohl kostel konečně sloužit věřícím.

Vnitřní členění vyvolává dojem, že prostor se skládá z několika oválných útvarů. Půdorys kostela je však pravidelný obdélník. Tento dojem nepravidelnosti způsobují sloupy, které podpírají kupoli. Kruhová kupole je velice rozměrná, k rozložení tak ohromného tlaku slouží mohutné pendentivy, které jsou svedeny do vydutých podpor. Vyduté plochy zakončují polokruhové výklenky. Byla to pro Hildebrandta první církevní stavba takovýchto rozměrů, proto se kupoli snažil zajistit až příliš naddimenzovanými konstrukcemi. To je zřejmě i logické, Hildebrandta muselo znepokojit zřícení původní kamenné klenby. Kamennou klenbu úspěšně nahradila klenba cihlová, na které se nepodepsal ani zub času. Centrálně působícímu interiéru dominuje ústřední kupole a prostor je zdůrazněn spíše do šířky. Půdorys je sestavený z oválů kolem kruhu a má podélnou podobu latinského kříže. Ústřední prostor kostela se shoduje s chrámem San Lorenzo v Turíně, který je dílem architekta Camillo-Guarino Guarini. Hildebrandt se tímto turínským chrámem inspiroval. Hildebrandtovou stavbou kostela sv. Vavřince se následně inspirovalo mnoho architektů nejenom českých, ale i evropských.

Na čestném místě nad postranními vchody do kněžiště jsou umístěny hodnotné busty. Ty jsou vyrobeny z mramoru a znázorňují osobnosti, které se mnoho zasloužily o vznik kostela. Po levé straně můžeme vidět bustu Františka Antonína Berky a po

pravé straně bustu jeho sestry, hraběnky Františky Rozalie Kinské. Obě busty pochází z počátku 18. století. Autorem podobizny hraběnky Kinské je František Binnert. O bustě hraběte Berky, hlavního donátora chrámu, je známo pouze to, že jde o italskou práci následovníka slavného římského sochaře Berniniho

5. 9. 1 Oltáře

I když je výzdoba interiéru spíše skromnější, je samozřejmostí, že v bazilice takového formátu najdeme, kromě hlavního oltáře (viz obr. 12), hned několik oltářů. Nejcennější je Mariánsko-zdislavský rokokový oltář umístěný na severozápadní straně kostela. Mariánsko-zdislavský oltář pochází z doby kolem roku 1770 a zdobí jej socha pozdně gotické Madony z počátku 16. století, která se dochovala z původního gotického kostelíka. Socha Madony je nejstarším uměleckým dílem celé baziliky. Úctu, která je chována ke sv. Zdislavě, dokazuje i pseudorokokový relikviář s lebkou sv. Zdislavy, který je (viz obr. 14) na oltáři položen. Relikviář byl na oltář umístěn hned po beatifikaci sv. Zdislavy, je ozdobený znakem Markvarticů i dominikánů.

Dalším velmi cenným oltářem je oltář Panny Marie Růžencové, který pochází z roku 1732. Vyobrazuje Pannu Marii, která předává růženec sv. Dominikovi. Oltář Panny Marie Růžencové leží v rameni příčné lodi baziliky a zdobí jej sochy sv. Tomáše Akvinského a Alberta Velikého. Oltář daroval hrabě Filip Josef Gallas. Protilehlý oltář Nejsvětějšího Srdce Páně pochází až z počátku 20. století, ale je zdobený barokními sochami sv. Petra a Pavla.

V bazilice jsou také menší boční oltáře: sv. Anny, sv. Kříže (viz obr. 13) a sv. Josefa. Oltář sv. Anny zdobí socha sv. Anny a obraz sv. Vincence Ferrerského. Oltář sv. Kříže je barokní a pochází z roku 1717, zdobí jej pieta z roku 1881. Oltář sv. Josefa je původní, zdobí jej však plastiky mladší. Plastiky pochází z 90. let

19. století a zobrazují sv. Josefa, Abraháma s Izákem a sv. Davida. Poslední oltář sv. Kříže je barokní, pochází z roku 1717 a zdobí jej pieta z roku 1881.

Velmi důležitým prvkem interiéru je kazatelna. Nádherná dřevěná kazatelna je dílem místního řezbáře Josefa Neumana. Vyrobil ji roku 1789.

Zajímavým prvkem interiéru je průhled do krypty s ostatky sv. Zdislavy. Otvor je uzavřený barokní mříží z roku 1732. Mříž je dar od opata Daniela Schindlera.

Samozřejmě nechybí kůr s varhany. Varhany jsou z roku 1895 a vyrobila je varhanářská firma Schiffner sídlící v Praze. Varhany jsou zdobeny barokními sochami andělů. Nádherná vitráž nad varhany vyobrazuje sv. Cecílii patronku všech hudebníků. Pod kůrem stojí novodobé busty dvou papežů, kteří jsou spojeni se sv. Zdislavou. Jsou to busty Pia X., který sv. Zdislavu blahorečil a Jana Pavla II., který ji prohlásil za svatou. Obě busty jsou darem pražského arcibiskupa Dominika Duky.

Obrázek 12. Hlavní oltář v kostele sv. Vavřince

Obrázek 13. Oltář sv. Kříže v kostele Sv. Vavřince

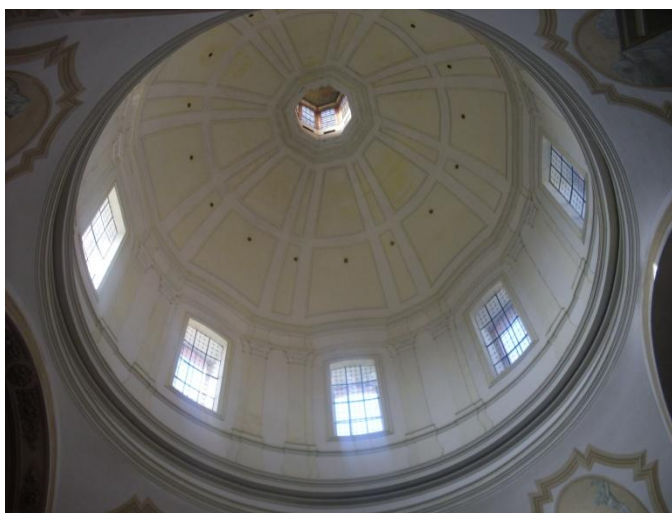

Obrázek 14. Pseudorokokový relikviář s lebkou sv. Zdislavy

5. 10. Strop

Stropu samozřejmě dominuje rozměrná kupole, která prostor i osvětluje (viz obr. 15).

Štukovou výzdobu stropu provedl liberecký sochař Hans Aichinger. Fresky jsou dílem akademického malíře Karla Krratnera a zobrazují čtyři evangelisty.

Obrázek 15. Kopule kostela sv. Vavřince

5. 11. Krypta

5. 11. 1 Hrobka sv. Zdislavy

Truhla s ostatky sv. Zdislavy spočívá na mramorovém soklu uvnitř hrobky sv. Zdislavy, která se nachází v kryptě kostela. Truhla je zabalena do červeného sametu a na přední straně jej zdobí znak Markvarticů. Znakem Markvarticů je žlutý lev v modrém poli. U vstupu do hrobky můžeme vidět dokonce i náhrobní kameny ze 17. století. Hrobka je decentně vyzdobena. Zdobí ji kovová zlacená růže, kterou papež Jan Pavel II. věnoval kostelu u příležitosti povýšení kostela na baziliku minor.

Dále pak hrobku od roku 1994 zdobí socha od sochařky a keramičky Evy Tesařové. Socha je vyrobena z pálené hlíny a jde o jedno z posledních děl této umělkyně, protože téhož roku zemřela. Námětem většiny jejích děl byly ženy, dívky a rodinný život, proto jí sv. Zdislava inspirovala k vytvoření této sochy. Zajímavostí je, že socha je dvoudílná, protože se při vypalování nevešla do pece.

Na stěnách hrobky visí cyklus 24 velmi cenných na mědi malovaných obrázků. Celý cyklus obrázků věnoval kolem roku 1660 dominikánům místní hejtman. Všechny zobrazují výjevy ze života sv. Zdislavy, její zázračné skutky, které konala hlavně pro nemocné. Obrázky posloužily jako inspirace pro velký obraz zachycující sv. Zdislavu, který se nachází v klášterní jídelně.

5. 11. 2 Katakomy

Bazilika má celkem tři podzemní podlaží. Při výstavbě bylo navezeno velké množství terénu, proto první podlaží pod zemí, z pohledu z jižní strany, je vlastně stále nad úroveň ostatního terénu. O barokních stavbách se tvrdí, že jsou stejně hluboké jako vysoké. Za tohoto předpokladu by 46 metrů vysoká bazilika měla také zhruba 46 metrů

hluboké základy. Přístupné je pouze první podlaží, vstup do druhého podlaží je v současné době neznámý. Třetí podlaží je pravděpodobně zatopené vodou.

5. 11. 3 Pohřbené osoby

Při vstupu do prvního podlaží, na čestném místě přímo pod hlavním oltářem, leží rakev s ostatky hraběte Berky. Rakev je obalena zeleným sukem, které zdobí rodový znak Berků. Jsou na něm dvě zkřížené větvičky (tzv. ostrve) na žlutém poli. Tento znak je i zároveň znakem blízkého města Cvikova. Na jižní straně krypty se nachází stále ještě používaná hrobka pro bratry z řádu dominikánů. Je zde pochován i velmi významný představitel dominikánů P. Ambrož Svatoš OP, který se podílel na přípravě procesu svatořečení sv. Zdislavy a velmi usilovně pracoval na rozšíření jejího kultu. Hrobka je uzavřena železnou mříží a návštěvníkům je vstup striktně zakázán. Pravděpodobný vchod do druhého podlaží je právě v podlaze této hrobky. Dominikáni si z piety nepřejí, aby zde archeologové prováděli výzkum a případně v hrobce boursali apod. při hledání vstupu do druhého podlaží.

Po levé straně od rakve hraběte Berky se nacházejí starší rakve řádových bratrů, zřejmě z 19. století. Rakve na toto místo byly přeneseny z nynější hrobky dominikánů, aby uvolnily místo pro nově pochované bratry. Na severní straně se podlaží mírně snižuje, nachází se zde malá rakev s ostatky chlapečka. Dle pověsti jde o dráteníčka, kterého v katakombách v době, kdy se otevíraly jednou ročně, zapomněli. Jeho ostatky se našly až o rok později při opětovném otevření. Dále se zde nachází rakve s ostatky dělníků, kteří zahynuli během stavebních prací. Nejpravděpodobněji se zřítily při výstavbě kupole. Jde o výraz velkého uznání, že tito prostí lidé mohli být pochováni v podzemí takto velkolepé stavby s bratry z řádu dominikánů a s osobou tak významnou jako hrabě Berka.

Na severní straně se nachází také hrobka Pachtů z Rájova. Pachtové z Rájova byli poslední majitelé panství. K jedné z rakví se pojí další pověst. Jde o rakev s mladou šlechtičnou, která je pochována v bílých, zřejmě svatebních šatech. Proto pověst praví, že jde o mladou nevěstu, která zemřela v den své svatby. Dle pověsti ji rodiče vybrali o mnoho let staršího ženicha a nevěsta zemřela ze smutku ve svůj svatební den.

6. Ničivý požár roku 1788

11. května 1788 vypukl v Jablonném v Podještědí ničivý požár. Kostel sv. Vavřince byl velmi poškozen, hlavně kněžiště, kopule, lavice, varhany a kazatelna. Zcela zničen byl hlavní oltář. Obyvatelé Jablonného kostel užívali pouze 59 let od vysvěcení, když přišel tento požár.

Během požáru byl zničen také farní kostel Narození Panny Marie. Farnost byla přemístěna do kostela sv. Vavřince. Rok 1788 byl tragický nejen kvůli ohnivému neštěstí, ale také proto, že v platnost vešel dekret Josefa II., který zrušil zdejší klášter. Farnost byla po požáru přemístěna do kostela sv. Vavřince, proto bylo umožněno několika dominikánům v klášteře i přesto zůstat a pracovat ve farní správě. Původní farní kostel Narození Panny Marie nebyl po požáru obnoven. Dnes opravená věž slouží jako rozhledna a zbytek kostela bohužel chátrá.

Kostel sv. Vavřince byl postupně opravován až do roku 1898. To znamená, že byl kostel opravován více než 100 let.

6. 1. Návrat řádu dominikánů

Po požáru roku 1788 trvaly opravy kostela sv. Vavřince a přilehlého kláštera až do 20. let 20. století. Presbytář byl ozdoben barokizujícím štukem a novým zdobeným oltářem. Původní břidlicovou střechu, kterou zdevastoval požár, nahradila střecha malachitová. Proběhla oprava vnějšího zdiva kostela a postupná rekonstrukce po požáru

končí. Řád dominikánů se mohl do kláštera navrátit roku 1945. Avšak během komunismu klášter opět museli opustit a vrátili se až po roce 1989. Jako svůj hlavní úkol si vytyčili důkladnější opravu a konzervaci kostela a kláštera. Jako správci tohoto architektonického skvostu fungují dodnes.

7. Funkce baziliky dnes

Dnes bazilika slouží jako turistické lákadlo, ale samozřejmě plní i svojí původní funkci a slouží věřícím. Konají se zde pravidelné bohoslužby a každou první neděli v měsíci se zde koná bohoslužba i v německém jazyce.

Do baziliky zavítá nejvíce turistů především v létě, hlavní sezóna trvá od května do září. V současné době je možné si ke klasické prohlídce části kláštera a interiéru kostela přikoupit i prohlídku podzemních katakomb, jejíž součástí je i prohlídka hrobky sv. Zdislavy. V minulosti se řád dominikánů bránil zpřístupnění podzemí turistům a i v posledních letech je návštěva střídavě povolována a zakazována.

Chrám sv. Vavřince v roce 1996 povýšil papež Jan Pavel II. na baziliku minor sv. Vavřince a sv. Zdislavy. Dnes se kostel honosí církevním titulem bazilika minor, neboli menší. Bazilika stojící v Římě nese titul maior, tedy hlavní. Tento titul umožňuje věřícím získávat odpustky při splnění určitých podmínek. Podmínkou dnes již není poplatek, ale modlitba. Roku 2008 se kostel sv. Vavřince a sv. Zdislavy stal z nařízení vlády České republiky národní kulturní památkou.

7. 1. Působení řádu dominikánů v Jablonném v Podještědí dnes

Dominikáni vykonávají hlavně duchovní činnost. Velkou energii soustřeďují na oslavy křesťanských svátků a zachování odkazu sv. Zdislavy. Vždy 1. května otevírají poutní sezónu a k této příležitosti pořádají průvod v historických kostýmech, v němž nechybí postava Havla z Lemberka a sv. Zdislavy. Procesí putuje ke Zdislavíně

studánce, kde je každoročně požehnáno prameni. Poslední sobota v květnu je každoročně ve znamení poutě sv. Zdislavy. Do baziliky putuje velké množství věřících ze všech koutů Česka, ale i ze zahraničí. Roku 1994 např. uskutečnil soukromou poutní slavnost kardinál Miloslav Vlk, aby vzdal hold sv. Zdislavě.

V rámci kláštera fungují také jazykové kurzy pro veřejnost, hodiny liturgického zpěvu a dramatický kroužek.

8. Závěr

Bakalářská práce popisuje historii kostela sv. Vavřince a přilehlého kláštera. Popisuje exteriér, interiér a kryptu kostela. Pojednává o historii města Jablonné v Podještědí a jeho památkách. Obsahuje také jejich fotografie. Pozornost zaměřuje také na historické osobnosti, které jsou spojeny s městem Jablonné v Podještědí a vznikem kostela. Věnuje se také aktuální funkci kostela a fungování řádu dominikánů v něm.

Autorka podnikla terénní výzkum, zdokumentovala památky Jablonného v Podještědí, interiér i exteriér baziliky. Získala povolení k pořízení fotografií interiéru od generálního vikáře Mgr. Stanislava Příbyla. Vyhledávala informace v okresním archivu v České Lípě a v kronice města Jablonného v Podještědí.

V průběhu psaní bakalářské práce vyvstaly potíže s nedostatkem relevantní literatury. Řád dominikánů je velmi uzavřený a bohužel se autorce příliš nepodařilo proniknout do této uzavřené skupiny a získat literaturu a více cenných informací přímo od dominikánů. Naopak velmi nápomocné při psaní práce bylo vedení města Jablonné v Podještědí, které velmi ochotně zapůjčilo městskou kroniku pro potřeby vypracování bakalářské práce a podpořilo autorku v psaní práce.

Bakalářská práce splňuje vytyčené cíle. Práce může být přínosná pro zájemce o barokní architekturu či pro obdivovatele staveb J. L. Hildebrandta. Dále také pro

obyvatele Jablonného v Podještědí a jeho okolí. Zaujmout by mohla turisty, kteří by se rádi něco dozvěděli o historii města a kostela sv. Vavřince.

9. Seznam pramenů

9. 1. Literatura

- 1) BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. 1. vyd. Praha: Obelisk, 1971. ISBN 34-005-71.
- 2) BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M. *Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jablonném*. 1. vyd. Olomouc: Krystal, 1948.
- 3) EDEL, T., et al. *Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy*. 1. vyd. Praha: Česká expedice, 1993. ISBN 80-85281-33-3.
- 4) FOLTÝNOVÁ V. *Architektura: prvky v architektonických stylech*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2463-5.
- 5) HEROLD V., PÁNEK J. *Baroko v Itálii- baroko v Čechách*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2003.
- 6) CHODURA R., KLIMEŠOVÁ V., KŘIŠŤAN A. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-530-6.
- 7) KARPAŠ J., STEIN K., NEVRLÝ M., et al. *Album starých pohlednic Lužických hor a Ještědu*. 1. vyd. Liberec: Nakladatelství 555, 2000. ISBN 80-86424-01-4.
- 8) KROPÁČEK J., PAUL P., *Severní Čechy*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981. ISBN 11-084-81.
- 9) KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-14-1.
- 10) LENKOVÁ J., ŠTRAUB M. *Tajemné podzemí*. 1. vyd. Praha: Regia, 2006. ISBN 80-86367-59-2.
- 11) MYSLIVEČEK, M. *Místopisný obrázkový atlas*. 1. vyd. Praha: Chvojinkovo nakladatelství, 2002. ISBN 80- 86183-38-6.

- 12) POCHE, E. *Umělecké památky Čech*. 1. vyd. Praha: Academia, 1977.
- 13) RAVIK, S. *O světcích a patronech*. 1. vyd. Praha: Levné knihy, 2006. ISBN 80-7309-343-X.
- 14) SHAUBER, V., et al. *Rok se svatými*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. ISBN 80-85527-75-8.
- 15) SOVADINA M., *Zdislava z Lemberka*. 1. vyd. Mimoň: Ralsko
- 16) SVATOŠ, A. *Paní Zdislava*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1970.
- 17) ŠTERNOVÁ P., ed. *Soupis nemovitých kulturních památek okres Liberec*. Liberec: Národní památkový ústav, 2010.
- 18) VLČEK P. *Johann Lucas von Hildebrandt a jeho vliv na českou architekturu*. 2010. ISBN 978-80-01-04500-8.
- 17) VRBOVÁ, A. *V erbu lvice*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977. ISBN 22-138-77.

9. 2. Webové stránky

- 1) KASÍK, S. Erb Berků z Dubé z hradu Tolštejn. In: *Heraldická terminologická konvence* [online]. 1. 5. 2010 [vid. 21. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.heraldika-terminologie.cz/stranka-erb-berku-z-dube-z-hradu-tolstejn-156>
- 2) KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ. Města a obce. In: *Český statistický úřad* [online]. 18. 5. 2012 [vid. 21. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/mesta_a_obce
- 3) MĚSTSKÝ ÚŘAD JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ. Penzion u Salvátora. In: *Jablonné v Podještědí* [online]. [vid. 1. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.jablonnevp.cz/?page=pension-u-salvatora--->
- 4) MĚSTSKÝ ÚŘAD JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ. Zámeček Pachtů z Rájova. In: *Jablonné v Podještědí* [online]. [vid. 5. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.jablonnevp.cz/?page=zamecek-pachtu-z-rajova>

5) MĚSTSKÝ ÚŘAD JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ. Zámek Nový Falkenburk. In: *Jablonné v Podještědí* [online]. [vid. 14. 3. 2012]. Dostupné z:

<http://www.jablonnevp.cz/?page=zamek-novy-falkenburk>

6) PROVINCE ŘÁDU BRATRŮ KAZATELŮ. Sv. Dominik- stručný životopis. In: *Dominikánská rodina* [online]. 2007 [vid. 4. 3. 2012]. Dostupné z:

<http://www.op.cz/?id=92>

7) SPAL, K. Zprávy z farnosti - červen. In: *Zdislava* [online]. 18. 5. 2012 [vid. 21. 5. 2012]. Dostupné z: <http://zdislava.webnode.cz/nws/zpravy-z-farnosti-cerven/>

8) Sv. Zdislava z Lemberka. In: Křesťanský blog [online]. 2008 [cit. 2012-05-20].

Dostupné z: <http://christ.blog.cz/0804/sv-zdislava-z-leberka>

9) VITVAR, P. Eva Tesařová tvořila pro potěšení lidí. In: *Oficiální stránky statutárního města Jablonec nad Nisou* [online]. 30. 11. 2009 [vid. 21. 5. 2012]. Dostupné z:

<http://mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/12-2009/eva-tesarova-tvorila-pro-poteseni-lidi.html>

9. 3. Ostatní prameny

- Kronika města Jablonné v Podještědí
- Výklad Bc. Jany Pittnerové

9. 4. Seznam citací použitých v textu

- 1) LENKOVÁ J., ŠTRAUB M. *Tajemné podzemí*. 1. vyd. Praha: Regia, 2006. ISBN 80-86367-59-2. S. 86.
- 2) Sv. Zdislava z Lemberka. In: Křesťanský blog [online]. 2008 [cit. 2012-05-20].
Dostupné z: <http://christ.blog.cz/0804/sv-zdislava-z-leंबरka>
- 3) RAVIK, S. *O světcích a patronech*. 1. vyd. Praha: Levné knihy, 2006. ISBN 80-7309-343. S. 508.
- 4) BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M. *Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jablonném*. 1. vyd. Olomouc: Krystal, 1948. S. 5.
- 5) BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 4, s. 10.
- 6) BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 4, s. 13.
- 7) BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 4, s. 48.
- 8) BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 4, s. 33.

10. Slovníček pojmů

- Apsida- půlkruhový výklenek, ve kterém je zpravidla umístěn oltář
- Biřmování- obřad, který uvádí věřící do křesťanského života
- Biskup- nejvyšší představitel církevní diecéze
- Brakteát- měna užívaná v průběhu 13. století
- Dekret- jinak řečeno nařízení/zákon
- Diecéze- správní jednotka církve
- Dominikáni- katolický řád
- Etáž- vyjádření pro poschodí či určitou vrstvu
- Eucharistie- svaté přijímání
- Freska- malba do vlhké omítky
- Gloriet- obdoba altánu
- Jáhen- osoba, která je v katolické církvi předstupněm kněze
- Kněžiště- prostor v kostele vyhrazený kněžím
- Koncha- střecha uzavírající apsidu
- Korunní římsa/ hlavní římsa- vystupující architektonický prvek, který může mít funkci ozdobnou, ale i nosnou
- Krypta- prostor v podzemí pod kostelem
- Kůr/ kruchta- prostor v zadní části kostela určený pro varhany
- Liturgické nádoby- nádoby používané při svatém přijímání
- Lizéna- plochý, svislý architektonický prvek, který člení fasádu
- Mitra- pokrývka hlavy, kterou nosí biskup při vykonávání církevních obřadů
- Pendentiv- trojúhelníkový útvar, který tvoří přechod mezi kupolí a prostorem pod ní

- Pilastr/ polosloup- zdobný architektonický prvek, který napodobuje sloup
- Portál- zdobný vstup do budovy
- Prefekt- státní úředník (ve starověkém Římě)
- Purkrabí- vysoko postavený úředník či později strážce hradu
- Rajský dvůr- otevřený prostor uvnitř kláštera
- Refektář- klášterní jídelna
- Relikviář- schránka na relikvie, často velmi ozdobná
- Relikvie- ostatky svatých
- Rizalit- architektonický prvek, předsunutá část průčelí
- Sakristie/ zákristie- místnost přilehlá bočně ke kněžišti
- Salvátor-označení Ježíše Krista
- Sgrafito- vyškrabávaný vzor do omítky
- Šambrána- zdobné orámování oken
- Šindel- střešní krytina složená z dřevěných destiček
- Tambur- válcovitý útvar pod kopulí
- Žebravé řády- mnišské řády, které se zřekly osobního vlastnictví

11. Seznam příloh

A) Půdorys kostela sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí⁷

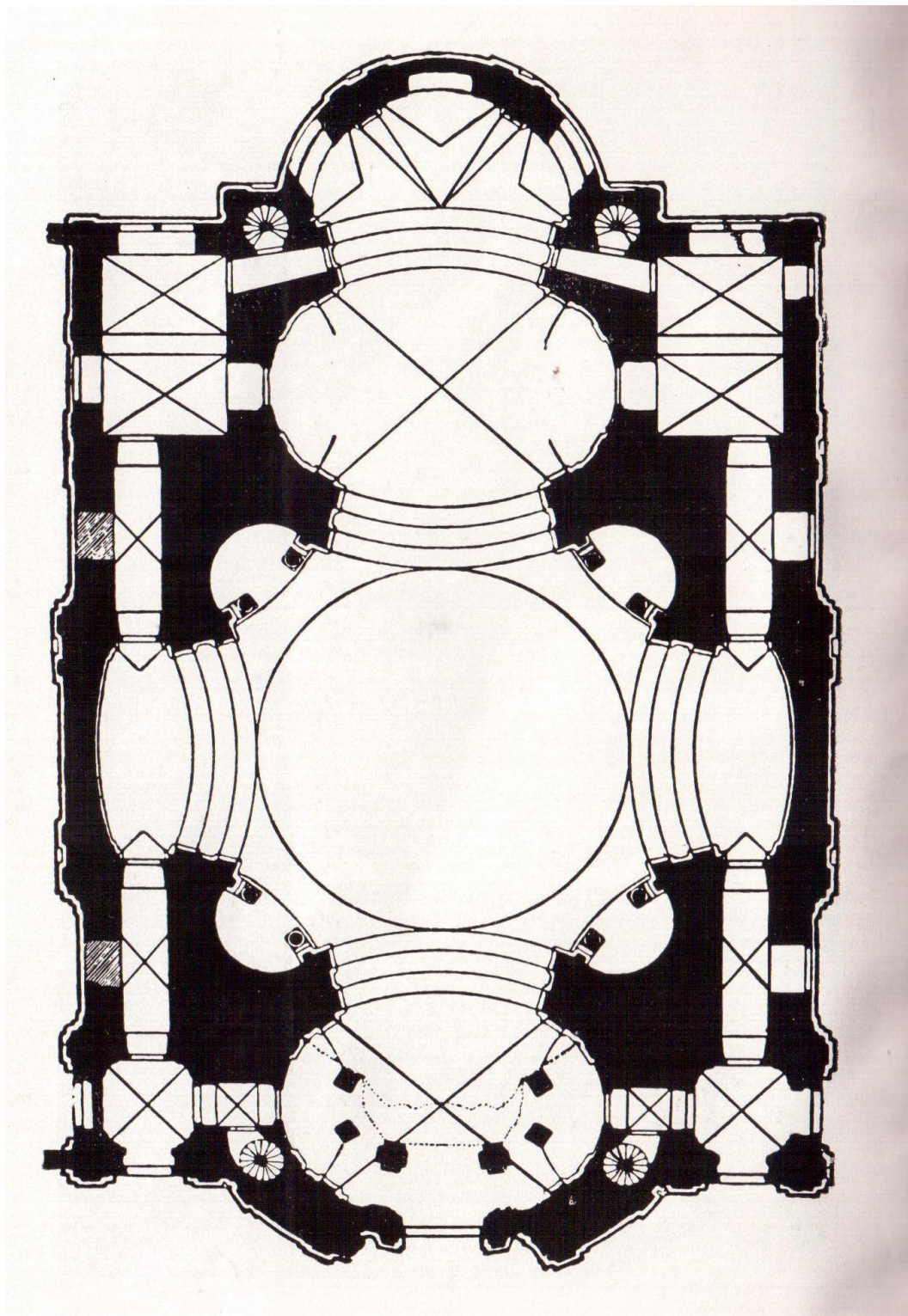
B) Rytina kláštera s kostelem sv. Vavřince z 18. století⁸

⁷ BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 4, s. 48.

⁸ BLAŽÍČEK, O. J., PREISS P. J. M., pozn. 4, s. 33.

12. Přílohy

A:

B:

